

УДК 371.134

Завгородня Т.К.*

ПРОБЛЕМА СТУПЕНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ У КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ І МОЖЛИВОСТІ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглядається проблема організації ступеневої освіти у вищих навчальних закладах України. Звертається увага на необхідність її докорінного реформування, що викликано масштабами трансформаційних змін, які відбуваються, а також відповідно до вимог Болонського процесу. Пропонуються шляхи переходу до уведення двоциклового навчання з урахуванням провідних тенденцій розвитку вищої освіти в країнах світу. А тому Україна стала перед необхідністю реформування вищої освіти (збільшення привабливості вищої освіти в Європі та світі; посилення науково-дослідницької складової ВНЗ як у діяльності викладачів, так і студентів; спрямованість її на підготовку фахівця, здатного працювати в рамках концепції «навчання впродовж усього життя»).

Ключові слова: ступенева освіта, ВНЗ, Болонський процес, двоциклове навчання, тенденції розвитку вищої освіти в світі.

Початок третього тисячоліття за масштабами трансформаційних змін називають переломним, адже настає нова ера в історії людства: суспільство стає інформаційним та посилюються тенденції глобалізації. Саме остання означає небувале раніше загострення конкуренції між державами-націями в усіх сферах, зокрема в освіті та науці.

Науково-технічна та «інформаційна» революції та відповідне зростання виробництва вимагають продовження терміну отримання обов'язкової освіти, необхідності створення міжнародної системи ліцензування, сертифікації й акредитації, покликаних забезпечити якість професійної підготовки фахівців з урахуванням зростання потоків мігрантів, які були б готові працювати не лише у своїй країні, а й за її межами, відповідаючи вимогам регіональних, європейських і світових ринків праці. А тому Україна опинилася перед необхідністю реформування всієї системи освіти. Особливо ця проблема, як і в інших країнах європейського простору, торкнулася вищої освіти. Загально визнаною стала потреба збільшення привабливості систем та інститутів вищої освіти в Європі та світі; необхідність посилення науково-дослідницької складової ВНЗ як у діяльності викладачів, так і студентів; спрямованість вищої освіти не на підготовку вузького спеціаліста до виконання функцій на визначеному заздалегідь місці, а до роботи в якійсь галузі, тобто здатного працювати в рамках концепції «навчання впродовж усього життя». Це означає, що, отримавши диплом, людині потрібно вчитися далі, потрібна подальша додаткова освіта. На вирішення цих проблем і націлена євроінтеграція в освітянській сфері, яка здобула назву «Болонський процес»

Оцінюючи системні процеси вищої освіти у країнах Європи й Америці та враховуючи найхарактерніші тенденції розвитку зарубіжної вищої освіти, вважаємо за необхідне зупинитися на тенденції євроінтеграції вищої освіти. Це означає успішну реалізацію ключових позицій формування на перспективу Зони європейської вищої освіти (запровадження кредитної системи; контроль якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників та привабливості європейської системи освіти і, безперечно, уведення двоциклового навчання).

Взагалі можна констатувати, що МОН України, Рада Міністрів постійно приділяють увагу розв'язанню питань, пов'язаних із входженням країни до Болонського процесу. Не ставлячи за мету дати повний перелік документів, які регулюють цей процес, вважаємо за необхідне назвати деякі з них. Це постанови, рішення про вищу освіту і науку як пріоритетні сфери розвитку суспільства у ХХІ ст., про надання університетам статусу самоврядного (автономного) ВНЗ, про дослідницькі університети,

* © Завгородня Т.К.*

про вдосконалення підготовки магістрів, про визнання ВНЗ за чисельністю студентів, це реорганізація структури освіти, зміни в організації навчального процесу тощо.

Питання законодавчого і нормативно-правового забезпечення розвитку освіти взагалі і вищої зокрема, а також їх правові, організаційні, фінансові та інші засади відображені в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, рекомендаціях III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти та Форуму міністрів європейських країн «Європейська школа XXI століття: Київські ініціативи» та інших нормативних актах. Сучасні інноваційні перетворення в освіті знайшли відображення у законах України «Про інноваційну діяльність» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Постанові Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України», Положенні Міністерства освіти і науки «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» та ін.

Попри значну увагу держави до проблем розвитку неперервної педагогічної освіти, чинна нормативно-правова база не повною мірою задовольняє потреби сучасної освітньої практики й вимагає вдосконалення. Взагалі на сучасному етапі розвитку країни бажано змінити ставлення суспільства до освіти в цілому, а саме отримувати від розвитку знань позитив як від неформального здобуття знань.

Свідченням необхідності радикальних змін у вищій освіті країни є представлення на обговорення громадськості трьох варіантів проектів Закону «Про вищу освіту», а також проекту «Концепції неперервної педагогічної освіти». В останньому документі піднімаються проблеми підготовки педагогічних кадрів, змісту педагогічної освіти, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-комунікаційної, практичної підготовки педагогічних працівників, організації навчального процесу на засадах гуманності, особистісно орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів. І як результат її реалізації, повинна підвищитись якість педагогічної освіти, без якої не може бути забезпечено інтеграцію в європейський простір вищої освіти.

Однією з загальних вимог Болонського процесу, які повинні виконуватися всіма країнами з урахуванням особливості кожної національної системи освіти є введення двоциклового навчання. Саме реалізація в кожній країні цієї вимоги, незважаючи на масу існуючих проблем, є важливою, але й складною. У цій справі потрібен науково зважений підхід до її реалізації з урахуванням усіх тенденцій вищої освіти країн світу. Тому стає зрозумілим, чому в проекті «Концепції» така увага приділяється проблемі ступеневої підготовки у ВНЗ. Це питання було в центрі уваги засідання круглого столу за темою «Про стан і перспективи нормативно-правового забезпечення неперервної педагогічної освіти в Україні», організованого за ініціативою Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, яке відбулося на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 14 червня 2013 року.

У роботі круглого столу взяли участь народні депутати – члени комісії Верховної Ради України з питань науки і освіти, представники Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, вищих навчальних закладів педагогічного профілю, закладів післядипломної освіти педагогічних працівників, загальноосвітніх навчальних закладів.

Відкрила засідання Л. Гриневич – голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. У своєму вступному слові вона схарактеризувала стан педагогічної освіти в Україні, проаналізувала створення нормативно – правової бази для розвитку неперервної педагогічної освіти як складової системи вищої освіти, а саме Конституції України, законодавчих актів і нормативно-правових документів у галузі освіти.

З доповіддю «Необхідність, суть та значення Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» виступив Ю. Коровайченко – директор департаменту вищої освіти Міністерства освіти і науки України.

З конкретними пропозиціями в обговоренні виступили представники Національної академії педагогічних наук України, багатьох вищих навчальних закладів України різних рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти педагогічних працівників.

На основі опрацювання чинних законодавчих актів та інших нормативно-правових документів у галузі освіти, вивчення результатів громадського обговорення проекту Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти учасники круглого столу, підтримуючи його в цілому, для реалізації основних завдань розвитку сучасної педагогічної освіти України і вдосконалення нормативно-правового регулювання відносин запропонували низку конкретних пропозицій з таких напрямків: 1) структура та зміст педагогічної освіти; 2) організація навчально-виховного процесу; 3) підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів; 4) післядипломна педагогічна освіта; 5) доповнення й уточнення проекту Концепції.

Серед багатьох питань, які обговорювалися учасниками громадсько-державного наукового зібрання, було питання структури педагогічної освіти: розробка галузевих стандартів освіти з урахуванням Національної рамки кваліфікацій; законодавче визнання педагогічних працівників кожного освітньо-кваліфікаційного рівня (бакалавр, спеціаліст, магістр); визначення статусу фахівця ОКР «Молодший спеціаліст» у галузі «Педагогічна освіта» тощо.

За результатами цього засідання було прийнято Рекомендації круглого столу щодо структури педагогічної освіти:

- визначити статус фахівця ОКР «Молодший спеціаліст» у галузі знань «Педагогічна освіта» як фахівця з неповною вищою освітою але кваліфікацією вчителя; терміни його подальшого навчання;

- законодавчо визначити для освітньої галузі професійні права педагогічних працівників кожного освітньо-кваліфікаційного рівня (бакалавр, спеціаліст, магістр) та закріпити положення, що при визначенні кваліфікації випускника ВНЗ надається інформація про функцію кваліфікації (академічна спрямованість або професійна спрямованість), як цього вимагає додаток до диплома за Болонською системою;

- передбачити два види магістратури: 1) «професійна» – з терміном навчання 1-1,5 року (60-90 кредитів ЄКТС) на базі ОКР «бакалавр», із формою державної атестації у вигляді комплексного теоретико-практичного екзамену. При цьому встановити ліцензійні обсяги прийому до цього виду магістратури не менше 70 % від ліцензійного обсягу на підготовку відповідного «бакалавра»; для реалізації цього положення на практиці просити МОН України: а) підготувати на перехідний період таблиці відповідності кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст» і «професійний магістр» для вищих педагогічних навчальних закладів; б) розробити окремі Державні вимоги до ліцензування та акредитації спеціальності при підготовці інтегрованого (професійного) магістра; 2) «академічна» – з терміном навчання 1,5-2 роки (90-120 кредитів ЄКТС) на базі ОКР «бакалавр» у межах діючих нині ліцензійних обсягів на підготовку спеціалістів на підготовку магістрів, із формою державної атестації у вигляді захисту наукової кваліфікаційної роботи та передбачити в навчальних планах повний об'єм психолого-педагогічної підготовки магістрів академічної спрямованості, що є важливою умовою підвищення якості підготовки науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Отже, вдосконалення ступеневої підготовки у ВНЗ відповідно до вимог Болонського процесу, за твердим переконанням учасників зібрання, позитивно вплине на якість підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів, якщо:

- оновити Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, ураховуючи сучасні вимоги до цієї категорії фахівців;

– повернути як обов'язкову умову для вступу в аспірантуру на педагогічні спеціальності наявність педагогічного стажу не менше трьох років та збільшити до 4 років термін навчання в аспірантурі і перебування в докторантурі;

– підвищити якість психолого-педагогічної підготовки магістрів усіх спеціальностей, що позитивно вплине на рівень психолого-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів.

Таким чином реалізація висловлених пропозицій, положень, викладених у Резолюції круглого столу, сприятиме формуванню вчителя нового типу, який окрім накопичення, розширення, концентрації та трансформації втіленого в наукових знаннях суспільного досвіду володіє здатністю гідно сприймати будь – яку професійну ситуацію, проявляє гнучкість і готовність до перепідготовки у швидкозмінних умовах сучасного динамічного, глобального світу, а тому є конкурентоспроможним, мобільним, творчим і гуманістично спрямованим педагогом – майстром.

Завгородня Т.К.

ПРОБЛЕМА СТУПЕНЧАТОЙ ПОДГОТОВКИ В ВНЗ В КОНТЕКСТЕ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕСА И ВОЗМОЖНОСТИ ЕЕ РЕШЕНИЯ В УКРАИНЕ

В статье рассматривается проблема организации ступенчатого образования в высших учебных заведениях Украины, его реальности и перспективы. Обращается внимание на необходимость его коренного реформирования, которое обусловлено масштабами трансформационных изменений, которые происходят, а также соответственно требованиям Болонского процесса. Предлагаются пути перехода к введению двухциклического обучения с учетом ведущих тенденций развития высшего образования в странах мира. Поэтому Украина очутилась перед необходимостью реформирования высшего образования, усиления привлекательности его в Европе и мире; усиления научно-исследовательской составляющей ВНЗ как в деятельности преподавателя, так и студента; направленности его на подготовку специалиста, готового работать в рамках концепции «обучение на протяжении всей жизни».

Ключевые слова: ступенчатое образование, ВУЗ, Болонский процесс, двухциклическое обучение, тенденции развития высшего образования в мире.

Zavgorodnia T.K.

THE PROBLEM OF STEPPED TRAINING IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF BOLOGNA PROCESS AND POSSIBILITY TO IMPLEMENT IT IN UKRAINE

The problem of organizing the stepped training in higher educational institutions of Ukraine, is reality and prospect which is examined in the article. Great attention is paid to the necessity of full reforming according to requirements of Bologna process. Ways to come to two-cycle way of studies are offered taking into account leading progress of higher education trends in countries of the world.

It is caused by scales of transformation changes which take place. Scientific-technical and «informative» revolutions, increase production, require extending the receipt of obligatory education, necessity to create the international licensing, certification and accreditation, called to provide quality of professional training of specialists ready to work not only in the country but also abroad, taking into account the increasing level of migratory streams, answering the requirements of regional, European and world labor-markets. From that reason in Ukraine it happened to be necessary to reform the higher education: increase attractiveness of training systems and higher educational institutions in Europe and in the world; necessity to strengthen science-research constituent of higher educational institutions both from the side of teachers and from the side of students; orientation of the higher education on training of the specialist, ready to work in exact industry, i.e. able to work within the framework of conception «studies during the whole life».

Key words: stepped education, higher educational institutions, Bologna process, few-cycle studies, progress of higher educational trends in the world.